

TUTKIMUSRAPORTTI

LAPPEENRANTA

Marian aukio

Kirkon ympäristön arkeologinen valvonta

8.-14.7.2015

AKDG 4499:5

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

PETRO PESONEN

Tiivistelmä

Lappeenrannan keskustaan, vuonna 1794 valmistuneen Lappeen Marian kirkon pohjoispuolella olevan Marian aukion ja Valtakadun alle rakennetaan maanalaista pysäköintilaitosta. Vaikka Lappeen Marian kirkko tai sen ympäristö ei olekaan muinaisjäännösalue, katsottiin että alueella saattaa silti olla arkeologista kulttuuriperintöä ja rakennuttaja veloitettiin tekemään alueen pintamaiden kuorinta arkeologin valvonnassa. Valvonnassa avattiin kaksi aluetta, toinen Valtakadulle ja toinen sen pohjoispuoliselle Marian aukiolle. Valtakadun kestopäällysteen alta otettiin esiin hyvin säilynyt mukulakiveys, joka lienee kadun varhaisin päällyste. Katu on perustettu 1880-luvun lopulla ja se on kestopäällystetty vuonna 1935. Paikoitellen havaittiin tummaa hiilen- ja tiilimurskansekaista maata, jossa oli myös laastia, nauvoja yms. Tämä tulkittiin joko ennen esikaupunkivaihetta paikalla olleeksi viljelysmaaksi tai metsämaaksi. Lisäksi havaittiin muutama palaneen maan läikkä ja kiveysten jäännöksiä Marian aukion puolella. Mitään selvää kulttuurikerrosta tai kirkon rakennusaikaisiksi tai sitä vanhemmiksi tulkittavia rakenteita ei valvonnassa havaittu.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Kohteen sijaintikartta	3
1. Johdanto	4
2. Tutkimusalueen sijainti ja historia.....	5
2.1 Tutkimusalueen sijainti.....	5
2.2 Lappeenrannan historia.....	7
2.3 Lappeenrannan vanhat kartat ja rakennukset tutkimusalueella	7
2.4 Lappeen Marian kirkko	12
3. Arkeologinen valvonta.....	14
3.1 Tutkimus- ja dokumentointimenetelmät	14
3.2 Valvonnassa tehdyt havainnot	18
4. Yhteenveto	23
Lähteet.....	24
Digitaalikuvaluettelo.....	25
Kartat	27

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kirkon ympäristön arkeologinen valvonta

Tutkimuslaitos: Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut
Valvonnan johtaja: FL Petro Pesonen

Kunta: Lappeenranta
Alue: Marian aukio
Muinaisjäännöskohde: ei muinaisjäännöskohde

Kenttätöaika: 8.-14.7.2015
Apulaistutkija: FM Johanna Seppä
Peruskartta: M5131F3 (TM35-lehtijako), 313407A4 (Yleislehtijako),
keskikoordinaatit P: 6769913 I: 564116 (ETRS-TM35FIN)

Tutkimusten rahoittaja: Williparkki Oy / Lappeenrannan kaupunki
Alkuperäinen raportti: Museoviraston arkisto, Helsinki
Kopio: Williparkki Oy, Etelä-Karjalan museo

Kaivauspinta-ala: 898,2 m²
Löydöt: -
Digitaalikuvat: AKDG 4499:1-49

Aikaisemmat tutkimukset: Teemu Mökkönen, kaupunkiarkeologinen inventointi 2003

Aikaisemmat löydöt: -

[illegible]

3

1. Johdanto

Lappeenrannan kaupungin ydinkeskustaan, Lappeen Marian kirkon edessä olevan aukion alle, rakennettiin kesällä 2015 maanalainen pysäköintitalo. Rakennuttajana oli Lappeenrannan kaupungin konserniin kuuluva pysäköintiyhtiö, Williparkki Oy. Museovirasto on todennut lausunnoissaan (dnrot MV/212/05.03.00/2014 ja MV/298/05.02.00/2014), että rakentamiseen liittyvät kaivutyöt tehdään arkeologin valvonnassa, koska alueella saattaa sijaita Lappeen Marian kirkkoon liittyvää arkeologista kulttuuriperintöä. Kilpailutuksen jälkeen Williparkki Oy tilasi valvontatyön Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta.

Valvonnan tavoitteena oli selvittää, onko Lappeen Marian kirkon pohjoispuolella olevalla aukiolla säilynyt jotain kirkkoon ja sen rakentamiseen tai mahdollisesti paikalla aiemmin olleisiin rakennuksiin liittyviä jäännöksiä. Mikäli valvonnassa olisi havaittu kiinteitä muinaisjäännöksiä, paikalla olisi tehty harkinnan mukaan tarkempia kaivaustutkimuksia.

Arkeologinen valvonta toteutettiin urakoitsijan aikataulun mukaisesti 8.-14.7.2015. Valvonnan vastuullisena arkeologina toimi allekirjoittanut ja apulaistutkijana FM Johanna Seppä (13.-14.7). Työmaan urakoitsijana oli Kreate Oy työnjohtajanaan Jukka Nieminen. Valvonta sujui erittäin hyvässä yhteistyössä siten, että kaivaminen tapahtui pitkälti arkeologisen kysymyksenasettelun ehdoilla pienin askelin kerrallaan. Näin ollen valvonnassa oli hyvät edellytykset dokumentoida mahdollisesti vastaan tulevat arkeologiset havainnot. Jälkityöt on tehty syksyn ja talven 2015 aikana. Johanna Seppä on piirtänyt puhtaaksi kartat ja luettellonut valokuvat WebMuskettiin. Allekirjoittanut on puolestaan koostanut tutkimusraportin valmiiksi eri dokumenttien ja muistiinpanojen perusteella.

Helsingissä 17.12.2015

Petro Pesonen, FL

2. Tutkimusalueen sijainti ja historia

2.1 Tutkimusalueen sijainti

Tutkittava alue sijaitsee Lappeenrannan keskustassa, välittömästi Lappeen Marian kirkon pohjoispuolella olevalla aukiolla käsittäen Valtakadun jalkakäytävineen Kirkkokadulta vanhan linja-autoaseman kohdalle sekä suuren osan itse aukiota heti Valtakadun pohjoispuolella. Koko tutkimusalue oli asfaltoitua, lukuun ottamatta jalkakäytävien kiveyksiä ja kanttikiviä. Alueella oli useita sähkökaapeli- ja viemärikaivantoja, joita pyrittiin varomaan kaivaessa. Valvonnan aikana pintakuoritun alueen laajuus oli 1838 m², josta kaivettiin syvemmälle arkeologisen valvonnan alaisuudessa kaksi erillistä aluetta, pinta-alaltaan yhteensä 898,2 m².

Aukion ympärillä on etelässä itse Lappeen Marian kirkko sekä sen länsipuolella kirkkopuisto. Aukion länsilaidalla on Matkatalo eli vanha linja-autoasema, joka on alun perinkin rakennettu Lappeenrannan linja-autoasemaksi. Tämä funkisrakennus otettiin käyttöön vuonna 1933, mutta sen itäpuolella ollut Marian aukio oli toiminut jo aiemminkin linja-autojen pysähtymispaikkana. Vuonna 1949 Matkatalo korotettiin kaksikerroksiseksi ja vuonna 1969 linja-autoasema muutti Kirkkopuiston eteläpäähän ja matkataloon muutti Lappeenrannan matkatoimisto ja ravintola Sirmakka, vuodesta 1985 lähtien Old Park –ravintola.

Marian aukion pohjoislaidan tonteilla on ollut rakennuksia ainakin vuodesta 1799. Tonteilla on 1800-luvulla ollut kauppapuoteja, asuinrakennuksia ja mm. tyttökoulu. Viimeisin talo ennen nyt rakennettavaa pankin laajennusta oli ns. Tapanaisen talo, joka rakennettiin Kirkkokadun ja Marian aukion kulmaan vuonna 1935. Tämän länsipuolisilla tonteilla oli asuinrakennuksia ja mm. Opelan rakennus, jossa toimi kahvila. Vuonna 1964 Marian aukioon rajoittuvalle reunalle rakennettiin kolmikerroksinen liike- ja asuintalo.¹

AKDG 4499:1. Kadun asfaltin kuorinta alkaa, pohjoiseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

¹ Tapanaisen talo eli Kirkkolan kiinteistö. Lappeenrannan kaupungin tontti 2-7-26. Rakennushistoriaselvitys. Lemminkäinen Talo Oy, Kaakkois-Suomi. Pöyry Finland Oy. 26.4.2010. Koulutalon ja Matkatalon rakennushistoriaselvitys. Jatke Oy. Luonnos 3.10.2013. Pöyry Finland Oy.

AKDG 4499:2. Kadun asfaltin kuorinta alkaa, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:27. Yleiskuva myöhemmin purettavasta vanhasta linja-autoasemasta ja sen vierellä olevasta talosta. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:9. Marian aukion työmaa, lounaaseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

2.2 Lappeenrannan historia

Lappeenrannan kaupunkia edelsi viimeistään 1500-luvun puolestavälistä periytynyt viipurilaisten markkina- paikka nykyisen linnoitusniemen länsirannalla, jonne syntyi vuoden 1616 jälkeen myös kiinteää rakennus- kantaa. Ehdotus kaupungin perustamiseksi tehtiin vuonna 1649 ja samana vuonna Erik Nilsson Aspegren laati kaupungille ensimmäisen asemakaavan. Kaupunkioikeudet Lappeenranta ("Lapwestrandh") sai vasta kolme vuotta myöhemmin, vuonna 1652. Ne kuitenkin peruttiin jo vuonna 1683 mm. siksi, että Lappeen- ranta uhkasi Viipurin kauppaa. Lappeenrannan asemakaava toteutui vuoden 1649 suunnitelman mukaan niemen keskiosissa mäen päällä. Vuonna 1660 Lappeenrannassa oli 120 taloa eli mikä lienee ollut suurim- maksi osaksi rakennettuna. Kaupunkioikeuksien perumisen jälkeen 1600-luvun loppu ja 1700-luvun alku oli hiljaiselon aikaa, vaikka Lappeenranta toimikin edelleen kaupungin tapaan.

Isonvihan aikana (1713-1721) Lappeenranta rappeutui, mutta sitä ei varsinaisesti tuhottu. Isonvihan päätyt- tyä vuonna 1721 Lappeenrannasta tuli linnoituskaupunki, sillä seutu oli muuttunut Ruotsi-Suomen ja Venä- jän raja-alueeksi. Linnoitustyöt aloitettiin vuonna 1722 ruotsalaisten toimesta. Venäläiset valtasivat Lap- peenrannan suuren taistelun jälkeen elokuussa 1741 hattujen sodan aikana. Valtauksen jälkeen linnoitus- laitteita purettiin, mutta jälleenrakennus alkoi vuoden 1743 Turun rauhan jälkeen. Ensimmäinen venäläinen asemakaava on vuodelta 1758, vaikka rakentaminen aloitettiin jo 1740-luvulla. Uusi linnoitussuunnitelma laadittiin 1760-luvun lopussa ja uusia asemakaavoja tehtiin 1700-luvun loppupuolella useita. Vuonna 1784 Lappeenrannasta tuli jälleen itsenäinen kaupunki.

Vuoden 1809 Haminan rauhan jälkeen raja siirtyi länteen Tornionjoelle ja Lappeenrannan merkitys linnoi- tuksena katosi. Linnoitusalue luovutettiin vuonna 1835 kaupungin haltuun. Lappeenrannan kaupungin toi- minnallinen keskus siirtyi Viipurin esikaupunkialueelle ja vanha kaupunki jäi suureksi osaksi rauhaan. Tämä ns. Suuri esikaupunki alkoi syntyä 1700-luvun lopulla Viipurin ja Savonlinnan teiden risteyksen ympärille ja se muodostui kaupungin keskustaksi 1800-luvun alkupuolelta lähtien.

2.3 Lappeenrannan vanhat kartat ja rakennukset tutkimusalueella

Lappeenrannan ensimmäinen kartta on vuoden 1649 asemakaavasuunnitelma (E.N. Aspegren), jolloin lin- noituksen lakitasanteelle on kaavoitettu tulevaa kaupunkirakentamista ajatellen kortteleita ja tontteja. Myös vuoden 1722 asemakaava- ja linnoitussuunnitelmassa (Faber ja Cedersparre) linnoituksen alueelle on merkitty kortteleita ja tontteja. Muutama rakennus on merkitty myös nykyisen satamatorin kohdalle linnoi- tusalueen ulkopuolelle. Vuoden 1728 kartta keskittyy linnoitukseen, mutta vuoden 1740 ja 1750-luvun lo- pun kartoilla satamatorin tuntumassa on jälleen rakennuksia.

Ensimmäinen kartta, johon on hahmoteltu tulevan Suuren esikaupungin kortteleita, on vuonna 1775 laadi- tu ns. "Tšeljuskinin kaava", jossa rakennuksia on kuudessa korttelissa Ainonkadun, Kauppakadun, Valtaka- dun ja Raatimiehenkadun rajaamalla alueella. Lisäksi karttaan on jo merkitty tuleva Lappeen Marian kirkko. Vastaavia karttoja on useitakin 1700-luvun loppuvuosikymmeniltä. Erikoisinta on, että kirkko esiintyy jo vuoden 1775 kartalla vaikka se on rakennettu vasta vuonna 1794.

1800-luvun kartoilla korttelit näyttävät suunnilleen saavuttaneen nykyiset muotonsa. Vuoden 1838 Gylénin asemakaavassa Marian aukio ja kirkko ovat lähes nykyisellään ja sama on nähtävissä vuosien 1892

ja 1897 asemakaavakartalla.² Vuodelta 1891 on kartta, jossa Marian aukiolla näyttäisi olevan pohjois-eteläsuuntainen rakennus ja kirkon vierestä, koillisesta lounaaseen, kulkee polku. Valtakatua ei kartan mukaan ole vielä rakennettu. Em. polku näkyy jo vuoden 1838 Gyldeńin kartalla.

Vuoden 1775 ns. "Tšeljuskinin kaava". Lappeen Marian kirkko kuvan oikeassa ylälaidassa.

Kaupungista on useitakin karttoja 1900-luvulta, joista voi seurata asemakaavan kehittymistä. Vuoden 1936 kartalla Marian aukiolle on merkitty linja-autojen pysähtymispaikat eikä kirkon ympärillä ole enää aitaa. Mitään merkittävämpiä muutoksia itse aukion tilanteessa ei tapahdu vaikka rakennukset ympärillä muuttuvatkin 1930-luvun jälkeen.³

² Lappeenranta – Villmanstrand. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, Rakennushistorian osasto, Teemu Mökkönen 2003. Raportti Museoviraston arkistossa. Raportissa on 1600-1800 –luvun karttoja lähteineen.

³ Lappeenrannan karttoja on digitaalisessa muodossa löydettävissä esim. Kansallisarkiston digitaaliarkistosta: www.arkisto.fi.

Lappeenranta 1790-luvun lopulla. Lappeen Marian kirkko on kuvan oikeassa alalaidassa.

Lappeenranta vuonna 1838 Gyldenin kaavakartalla. Lappeen Marian kirkko kuvan keskellä alalaidassa. Kirkon ympärille on piirretty aita.

Lappeenranta ympäristöineen vuonna 1891. Marian kirkon ympärillä on aita ja kirkon pohjoispuolitse kulkee samanlainen polku kuin vuoden 1838 kartalla.

Lappeenrannan osoitekartta vuodelta 1936. Linja-autoasemalle on merkitty linja-autojen ruutupaikat. Kirkkoaitaa ei enää ole.

2.4 Lappeen Marian kirkko

Lappeen seurakunnan ensimmäinen kirkko sijaitsi Kauskilan kylässä, jossa oli myös hautausmaa. Kappelinmäen kirkkorakennus tutkittiin arkeologisin kaivauksin vuosina 2002-2004. Kirkko on ollut halkaisijaltaan puolimetrisistä kivistä tehdylle kivijalalle perustettu puurakennus. Rakennuksen koko on ollut noin 7-8 x 11 metriä ja se on ollut itä-länsisuuntainen. Paikalla on ilmeisesti ollut kaksikin kirkkoa, joista ensimmäinen on aikanaan palanut. Todennäköisesti vanhin kirkko on rakennettu 1300-luvun alkupuolella ja uudempi kirkko on ollut olemassa vielä 1400-1500 –lukujen vaihteessa.⁴

Seuraava kirkko, Pyhän Laurin kirkko, rakennettiin Saimaan rannalle, vanhan kauppapaikan tuntumaan eli nykyiselle linnoitusniemelle. Ilmeisesti kirkko periytyi jo 1500-luvulta, sillä se oli jo ränsistynyt 1600-luvun puolessavälissä kun uutta kirkkoa alettiin puuhaamaan. Kirkko rakennettiin vähin erin ja se valmistui 1660-luvun loppuvuosina. Seuraavana vuosikymmenenä uusittiin erillinen kellotapuli. 1700-luvun alun sodissa kirkko kärsi vaurioita, mutta sitä kunnostettiin. Varsinainen kirkon peruskorjaus tapahtui kuitenkin vasta 1749-1758 ja tämä käytännössä kokonaan uusittu kirkko oli ilmeisesti pyhitetty Neitsyt Marialle. Kirkko paloi kuitenkin salaman iskusta vuonna 1790.⁵

Jo 1700-luvun puolivälin asemakaavoissa oli mietitty kirkon rakentamista vanhan linnoituskaupungin ulkopuolelle ja kun linnoituksen sotilasviranomaiset vielä kielsivät uuden kirkon rakentamisen linnoitukseen, otettiin vanhat suunnitelmat käyttöön. Uusi kirkko päätettiin rakentaa korkealle Myllymäelle Viipuriin vievän tien varteen. Vanhan kirkon paikka tasoitettiin ja hautausmaan vainajien luut siirrettiin uudelle hautausmaalle lähelle Viipurin ja Savonlinnan teiden risteystä. Kirkon rakennustyöt alkoivat vuonna 1792 ja rakennusmestariksi valittiin laillistettu kirkon- ja kellotapulinrakentaja Viipurin kuvernementissa, Savitaipaleelta kotoisin oleva kirkonrakennusmestari Juhana Salonen. Lappeen Marian kirkon pohjakaavaksi tuli kaksoisristikirkko eli ”kahtamoinen”, joka salli hyvän näkyvyyden alttarille myös kirkon sivuristivarsista. Lappeen Marian kirkko on ainoa säilynyt kahtamoiskirkko Suomessa. Kirkko on hirsistä rakennettu puurakennus. Se vihittiin vielä keskentekoisena kesäkuussa 1794 Mariankirkoksi ja sisätöineen se valmistui seuraavana vuonna 1795.⁶

Kirkon ympärille rakennettiin 1700-1800 –lukujen vaihteessa puinen aita, jonka länsisivulla oli portti ja sen pielessä pieni puinen kellotapuli, joka valmistui vuonna 1802. Tapulissa oli kaksi kelloa. Tämä kelloteline oli lahoamassa jo vuonna 1809 ja uusi tapuli rakennettiin kirkon länsipuolelle, pääoven edustalle. Tämä tapuli oli toiminnassa vuoteen 1856 saakka, jolloin nykyinen kellotapuli valmistui. Kirkkoaita uusittiin vuonna 1824, jolloin se tehtiin kivistä. Vuonna 1885 kivinen aita purettiin ja siirrettiin vanhan hautausmaan ympärille. Itse kirkkoa on remontoitu ja uusittu moneen otteeseen 1800-1900 –luvulla. Pohjakaavaan korjauksilla ei ollut muutoksia, lukuun ottamatta vuonna 1929 tehtyä uudistusta, jossa Valtakadun jalkakäytävä ohjattiin kulkemaan holvissa yhden ristikakran alta.⁷

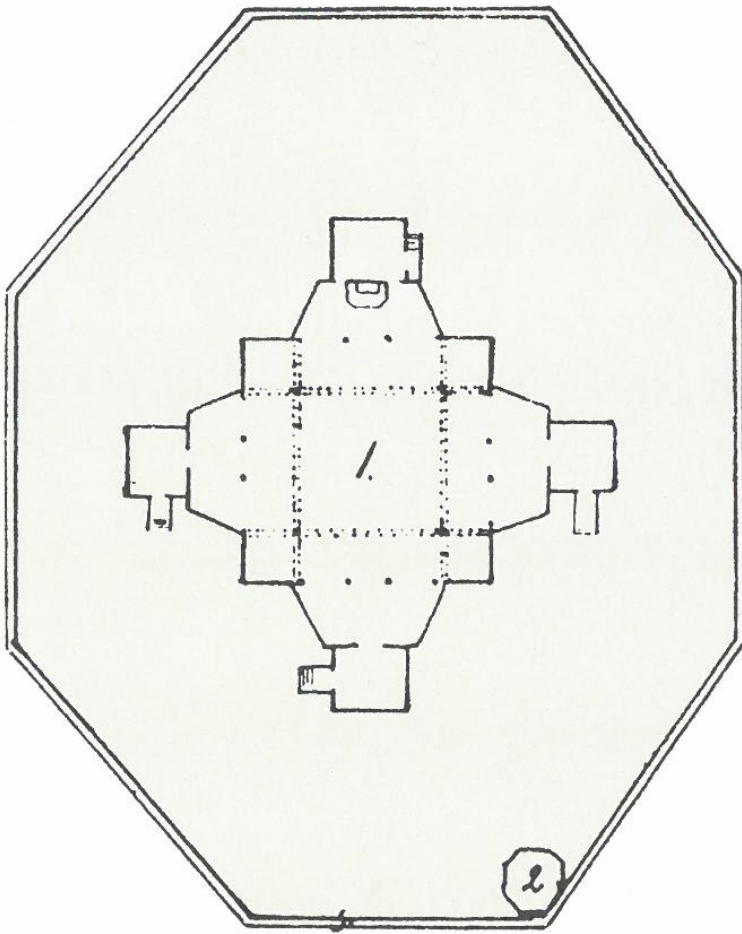
⁴ Ville Laakso 2011: Ensimmäiset lappeelaiset – pitäjän alue esihistoriasta keskiajalle. Kauskilasta keisarin aikaan. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865.

⁵ Jukka Partanen 2011: Lappee suurvalta-ajalla. Kauskilasta keisarin aikaan. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865; Aimo Vuorinen 2001: Lappeenrannan kirkot. Entisten ja nykyisten kirkkojen vaiheita Kauskilasta Sammonlahteen; Riikka Myllys 2011: Lappee osana Venäjän keisarikuntaa. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865; Raimo Ranta 1978: Lappeenrannan kaupungin historia 1743-1811.

⁶ Vuorinen 2001; Myllys 2011.

⁷ Vuorinen 2001; Myllys 2011.

*Marian kirkon kirkkotarha v. 1815.
Kuvälähde: Vuorinen 2001:67.*

Kirkon edestä kulkevan kadun suunnittelu alkoi 1880-luvulla. Suunnitelmissa kadun nimenä oli mm. Albertsgatan, silloisen pormestari Albert Schogsterin mukaan. Toinen suunnitelmissa esiintynyt kadun nimi oli myös Pulsankatu, mutta vuonna 1892 katu kuitenkin nimettiin Venäjän silloisen keisarin Aleksanteri III:n kunniaksi Aleksanterinkaduksi. Uuden nimensä, Valtakadun, se sai valtuuston päätöksen jälkeen syyskuussa 1935. Päälystystyön valmistelut aloitettiin Valtakadulla kesällä 1935. Päälystys tehtiin viisi metriä leveälle kaistaleelle keskelle katuja, ja se koostui 4 cm paksusta asfalttibetonista ja sen päällä olevasta 3 cm paksusta hiekka-asfalttikerroksesta.⁸ Vuodelta 1936 olevissa valokuvissa Valtakadulla on jo kestopäälyste, kirkon puoleisella sivulla on kapea mukulakiveyskaista ennen kestopäälysteistä jalkakäytävää ja linja-autoaseman puolella on kanttikivi ja kestopäälysteinen jalkakäytävä.⁹ 1950-luvulla otetussa valokuvassa mukulakiveystä näyttäisi olevan molemmin puolin ajoväylää.¹⁰ 1960-luvun lopun kuvissa Valtakatu on asfalttipäälysteinen, eikä mukulakiveystä näyttäisi olevan missään kohdassa.¹¹

⁸ Etelä-Karjalan museon tekemä Valtakadun historiaa kuvaava ulkoilmanäyttely Valtakadun ja Kauppakadun kulmauksessa kesällä 2015.

⁹ Kuvakokoelmat.fi: https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/HK19670603_29261.

¹⁰ Kuvakokoelmat.fi: https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/KK5596_10.KP.80.

¹¹ Kuvakokoelmat.fi: https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/HK19931028_1765.

Kirkon puiston reunalla, Valtakadun varrella on Emil Filénin pronssinen Kurjet-veistos, joka on paljastettu vuonna 1949. Veistos on osa suihkukaivoa ja –allasta. Tällä paikalla sijainnut väestönsuoja sai täysosuman 15.2.1940 Neuvostoliiton ilmapommituksissa surmaten kymmenen ja haavoittaen 20 ihmistä.¹²

3. Arkeologinen valvonta

3.1 Tutkimus- ja dokumentointimenetelmät

Valvonnassa käytettiin Lappeenrannan kaupungin käyttämää koordinaatistoa (ETRS-GK28, N2000). Pohjakartta saatiin kaupungilta käyttöön tässä järjestelmässä, joten mittaukset tehtiin samaan koordinaatistoon. Koska valvontakohde oli aukeata, pystyttiin kaikki mittaukset tekemään VRS-GPS –paikantimella. Jälkitöiden yhteydessä mittaukset ja kaupungin antama pohjakartta on yhdistetty Mapinfo-ohjelmassa. Kohteesta on piirretty puhtaaksi yleiskartta ja havaintokartta, johon on koottu kaikki valvonnassa havaitut ilmiöt. Dokumentoinnissa käytettiin muistiinpanoja ja valokuvausta. Raportti perustuu muistiinpanoihin, valokuviiin ja mittauksiin. Valokuvat on luetteloitu WebMusketti –järjestelmään tunnuksella AKDG 4499:1-49. Yhtään esinelöytöä ei talletettu kokoelmiin valvonnan yhteydestä.

Kaivaminen tapahtui kaivinkoneella. Ensimmäisessä vaiheessa poistettiin asfaltti laajemmalla alueella sisältäen myös kevyenliikenteen väylän katualueen pohjoisella sivulla. Kun asfaltti oli poistettu tältä alueelta, kaivettiin kestopäällysteen alla ollutta maata arkeologin valvonnassa noin 60 metrin pituinen alue lähes Matkatalolle saakka noin 7-8 metrin leveydeltä (alue 1). Toisessa vaiheessa asfalttia poistettiin lisää pysäköintialueena toimineelta Marian aukiolta ja kaivettiin arkeologin valvonnassa noin 55 x 10 metrin kokoinen alue syvemmälle (alue 2). Kaivaminen tapahtui pintaosiltaan 15-20 cm kerroksissa ja syvemmällä paksumpina kerroksina. Tarpeen vaatiessa kaivaminen keskeytettiin dokumentoinnin ajaksi. Valtakadulla kestopäällysteen alta esiintullut mukulakiveys poistettiin yhtenä kerroksena.

AKDG 4499:3. Mukulakiveystä asfaltin alla, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

¹² Lappeenrannan julkiset veistokset ja muistomerkit. Etelä-Karjalan museon verkkonäyttely: http://www3.lappeenranta.fi/museot/verkkonayttelyt/julkiset_veistokset/teokset_9.html.

AKDG 4499:6. Mukulakivien "kuvio" asfaltissa. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:8. Asfalttia poistetaan ja työmaa-aitaa rakennetaan, etelään. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:18. Asfalttia ja reunaakiviä poistetaan Valtakadun työmaan itäpäässä, lounaaseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:19. Valtakadun mukulakiviä poistetaan, etelään.
Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:22. Hiekkaa aletaan poistaa kirkon edustalla, lounaaseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:29. Kaivaminen käynnissä kirkon edustalla, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:40. Katukiveystä puretaan vanhan linja-autoaseman edustalla, pohjoiseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:43. Yleiskuva työmaasta 14.7 aamupäivällä, otettu kirkon lehteriltä, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:45. Bussiopastetaulua nostetaan pois paikaltaan, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

3.2 Valvonnassa tehdyt havainnot

Alueella 1 kestopäällysteen alta tuli viisi metriä leveä mukulakiveys koko avatulla alueella. Mukulakiveys oli erittäin hyvin säilynyt. Kiveystä ei näytä tuetun minkäänlaiseen kanttikiveykseen, vaan se näyttää leikkaantuneen suoraan hiekkaan. Mukulakiveyksen pinnassa erottui paikoin n. 1,2 metrin etäisyydelle toisistaan olevaa tummaa uraa, kuin renkaanjäljet, joissakin kohdin oli erotettavissa kolme rinnakkaista uraa. Itse kiveys ei kuitenkaan ollut painunut merkittävästi. Ilmeisesti mukulakiveyksen pinnalla on ehditty vain jonkin verran ajaa autoilla ja kärryillä ennen kestopäällystystä. Kirkon ristisakara-alikulun kohdalla Valtakadun eteläreunalla mukulakiveys rajautuu hieman epäselvästi kivi-/maamassaan, mutta pohjoispuolella raja karkeaan hiekkaan on selvä. Mukulakiveys on Valtakadun varhaisempi päällystys, joka on ollut siten käytössä kadun perustamisesta 1880-luvun lopulta aina vuoteen 1935 saakka, jolloin kestopäällyste tehtiin.

Mukulakiveyksen alla oli varsinkin kirkon edustalla ohuita häivähdyksiä tummasta hiilen, laastin ja puulastujen kirjomasta kerroksesta, jossa oli seassa hieman tiilimurskaa, rautanauvoja ja luita. Kerros oli paksuimmillaan 10-15 cm. Tämä tumma kerros oli varsin laikukas ja sitä oli paikoin lännempänäkin. Kyse ei kuitenkaan liene kulttuurikerroksesta vaan mahdollisesti vanhasta metsämaan pinnasta, joka on jäänyt katutöiden alle ja painunut tiiviiksi. Laasti-, tiili- ym. löydöt liittyivät kirkon rakennusaikaan. Tällöin kirkon ympäristö on ollut metsää, joten aineiston joutuminen metsäturpeeseen on selitettävissä. Kerros saattaa olla myös viljelyn perua. Keskellä vanhaa Valtakatua kulkee myös kaksi kadun suuntaista ja kaksi poikittaista vesiputkea, jälkimmäisten johtaessa kirkolle. Nämä on kaivettu alueen luontaiseen moreenimaahan. Mukulakiveyksen alla olleessa hiekassa oli suuria kiviä, jopa 70-80 cm halkaisijaltaan olevia luonnonkiviä. Itse maaperä oli pinnan karkean hiekan jälkeen alaspäin hienommaksi muuttuvaa savensekaista hiekkaa, jossa oli jonkin verran kiviä. Kaivettujen alueiden 1 ja 2 väliin jäi kaivamaton noin viisi metriä leveä osuus, jossa oli vanha telekaapeli sekä betonikourussa oleva uusi sähkökaapeli, joista jälkimmäisessä oli vielä jännite. Valtakadun eteläreunalla, jalkakäytävän alla oli noin 50 cm syvyydelle kaivettu betoniputki, jossa oli varaukset usealle kaapelille.

AKDG 4499:7. Vanha Valtakadun mukulakiveys kirkon edustalla, itään. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:12. Yksityiskohta mukulakiveyksen reunasta, lounaaseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:14. Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, kaakkoon. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:15. Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, lounaaseen. Kuvaaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:17. Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, luoteeseen. Kuvaaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:20. Tummaa maata kirkon edustalla, kaakkoon. Kuvaaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:23. Tummaa maata Valtakadun alla, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:38. Tumman maan leikkaus sähkökaapeleita varten jätetyn maakaistan seinämässä, pohjoiseen. Kuvaaja: J. Seppä.

Alueen 2 eli Marian aukio kaivaminen aloitettiin myös idästä päin. Täälläkin oli paikoin havaittavissa samanlaista läikikästä mustaa multavaa maata kuin alueella 1. Aivan alueen itäpäässä ja hieman keskiosan länsipuolella havaittiin samantyyppiset palaneen maan läikät, n. 80 x 40 cm suuruiset, joiden sisällä oli voimakkaasti hiiltyneitä hiiliä ja puita. Kaivetulle alueelle sattui kaksi kaivonkantta sekä itäosassa kaivolle johtavat vesiputken ojat. Noin 3 x 3 metrin kokoiset neliömäiset multaa sisältäneet kuopat ovat mitä ilmeisimmin tässä aiemmin kasvaneiden lehmusten istutuskouppia. Lehmukset näkyvät joissakin paikalta otetuissa vanhoissa valokuviissa. Alueen itäosassa pintasoraa kuorittaessa tuli vastaan kulmikkaita katukiviä noin 2 x 1 metrin alalla. Selvää muotoa kiveys ei muodostanut ja osa kivistä oli jo irtoneisia. Toinen pienempi kiveyksen jäännös tuli vastaan keskemällä aluetta, ensimmäisestä noin kahdeksan metriä länteen. Yleensä alueella oli samanlainen moreenimaa kuin Valtakadun allakin, alimmaisena puhdas hieno hiekka.

Mitään selvää kulttuurikerrosta ei valvonnan aikana havaittu, ei myöskään ehjiä rakenteita, joilla olisi voinut olla arkeologista mielenkiintoa. Esinelöydöt jäivät niin ikään vähäisiksi: muutama pala fajanssia, pari palaa punasavikeramiikkaa, rautanauloja ja muutama eläimen luun pala. Mitään löytöjä ei talletettu kokoelmiin.

AKDG 4499:28. Pieni palomaa- ja hiililäikkä, koilliseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:35. Kulmikasta kiveystä, etelään. Kuvaaja: J. Seppä.

AKDG 4499:39. Palomaaläikkä, etelään. Kuvaaja: J. Seppä.

4. Yhteenveto

Lappeenrannan keskustaan, vuonna 1794 valmistuneen Lappeen Marian kirkon pohjoispuolella olevan Marian aukion ja Valtakadun alle rakennetaan maanalaista pysäköintilaitosta. Vaikka Lappeen Marian kirkko tai sen ympäristö ei olekaan muinaisjäännösalue, katsottiin että alueella saattaa silti olla arkeologista kulttuuriperintöä ja rakennuttaja veloitettiin tekemään alueen pintamaiden kuorinta arkeologin valvonnassa. Valvonnan tavoitteena oli selvittää, onko kirkon pohjoispuolella olevalla aukiolla säilynyt jotain kirkkoon ja sen rakentamiseen tai mahdollisesti paikalla aiemmin olleisiin rakennuksiin liittyviä jäännöksiä. Mikäli valvonnassa olisi havaittu kiinteitä muinaisjäännöksiä, paikalla olisi tehty tarkempia kaivaustutkimuksia.

Valvonnassa avattiin kaksi aluetta, toinen Valtakadulle ja toinen sen pohjoispuoliselle Marian aukiolle, joka on toiminut viimeiset vuodet pysäköintialueena läheisille liikehuoneistoille. Valtakadun kestopäällysteen alta otettiin esiin hyvin säilynyt mukulakiveys, joka lienee kadun varhaisin päällyste. Katu on perustettu 1880-luvun lopulla ja se on kestopäällystetty vuonna 1935. Paikoitellen sekä mukulakiveyksen alla, että muualla kaivetuilla alueilla havaittiin tummaa hiilen- ja tiilimurskansekaista maata, jossa oli myös laastia, nauloja yms. Tämä tulkittiin joko ennen esikaupunkivaihetta paikalla olleeksi viljelysmaaksi tai sitten se voi olla metsämaatakin, joka on mylläntynyt kirkon rakennustöiden aikana tiiviiksi kerrokseksi ja jäänyt sittemmin päällysteiden alle. Lisäksi havaittiin muutama palaneen maan läikkä ja kiveysten jäännöksiä Marian aukion puolella. Mitään selvää kulttuurikerrosta tai kirkon rakennusaikaisiksi tai sitä vanhemmiksi tulkittavia rakenteita ei valvonnassa havaittu.

AKDG 4499:46. Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, koilliseen. Kuvaaja: P. Pesonen.

AKDG 4499:48. Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, länteen. Kuvaaja: P. Pesonen.

Lähteet

Painamattomat lähteet:

Mökkönen, Teemu 2003. Lappeenranta - Villmanstrand, kaupunkiarkeologinen inventointi. Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti. Museoviraston arkeologinen keskusarkisto.
<http://www.nba.fi/fi/File/56/rho-inventoinnit-lappeenranta.pdf>

Painetut lähteet:

Laakso, Ville 2011. Ensimmäiset lappeelaiset – pitäjän alue esihistoriasta keskiajalle. Kauskilasta keisarin aikaan. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865.

Myllys, Riikka 2011. Lappee osana Venäjän keisarikuntaa. Kauskilasta keisarin aikaan. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865.

Partanen, Jukka 2011. Lappee suurvalta-ajalla. Kauskilasta keisarin aikaan. Lappeen historia I. Esihistoriasta vuoteen 1865.

Ranta, Raimo 1978. Lappeenrannan kaupungin historia 1743-1811.

Vuorinen, Aimo 2001. Lappeenrannan kirkot. Entisten ja nykyisten kirkkojen vaiheita Kauskilasta Sammonlahteen. Lappeenrannan kilta.

Internet- ja muut lähteet:

Etelä-Karjalan museon verkkonäyttely: Lappeenrannan julkiset veistokset ja muistomerkit.
http://www3.lappeenranta.fi/museot/verkkonayttelyt/julkiset_veistokset/teokset_9.html.

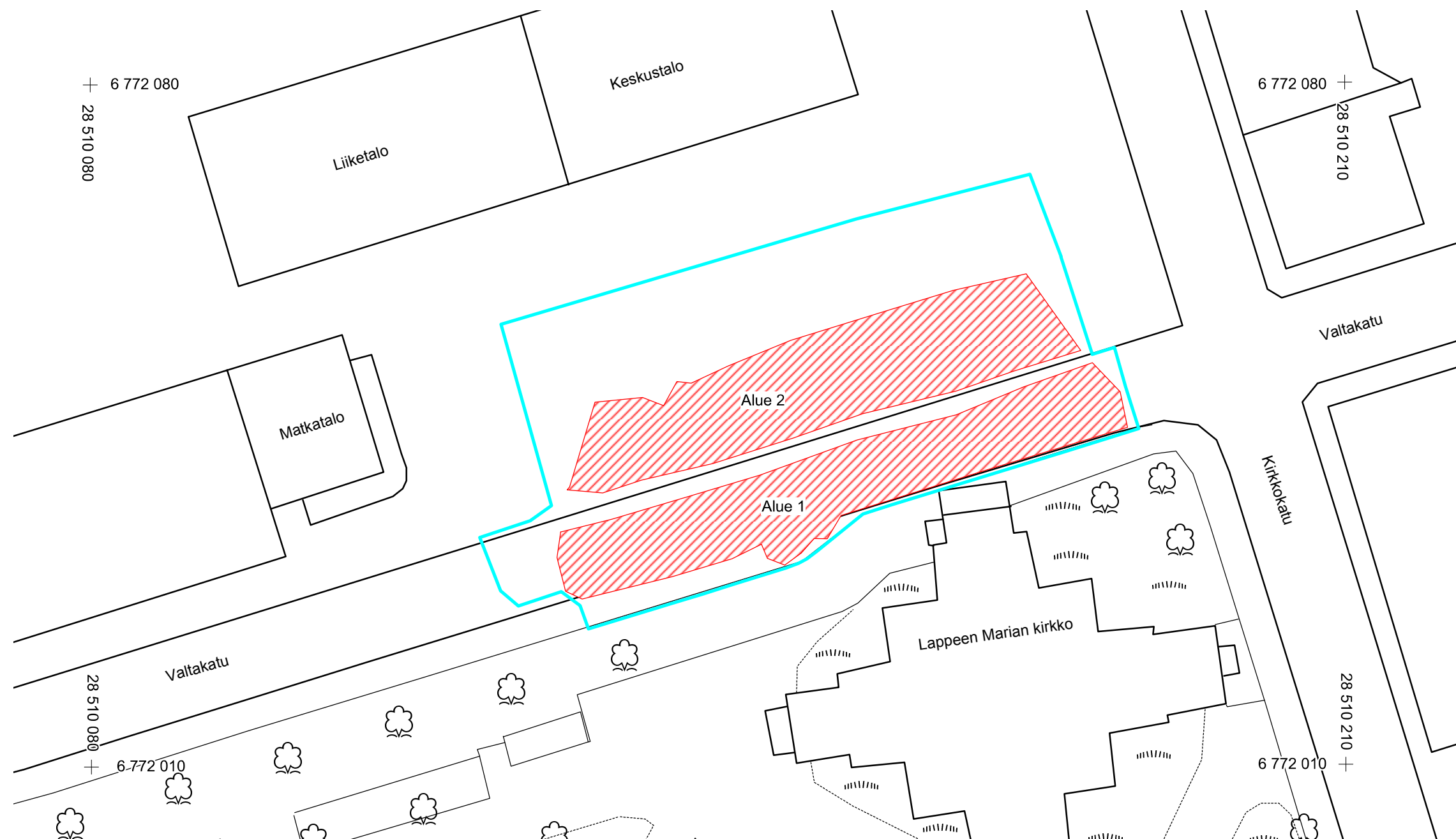
Kuvakokoelmat.fi. www.kuvakokoelmat.fi.

Digitaalikuvaluettelo

Valokuvat on talletettu WebMusketti-järjestelmään. Kuvaajat: PP = Petro Pesonen, JS = Johanna Seppä.

AKDG 4499	Aihe	Kuvaaja
1	Kadun asfaltin kuorinta alkaa, pohjoiseen.	PP
2	Kadun asfaltin kuorinta alkaa, länteen.	PP
3	Mukulakiveystä asfaltin alla, länteen.	PP
4	Mukulakiveystä asfaltin alla, lounaaseen.	PP
5	Työt käynnissä Marian kirkon edustalla, koilliseen.	PP
6	Mukulakivien "kuvio" asfaltissa.	PP
7	Vanha Valtakadun mukulakiveys kirkon edustalla, itään.	PP
8	Asfalttia poistetaan ja työmaa-aitaa rakennetaan, etelään.	PP
9	Marian aukion työmaa, lounaaseen.	PP
10	Yksityiskohta mukulakiveyksen reunasta, kaakkoon.	PP
11	Yksityiskohta mukulakiveyksen reunasta, lounaaseen.	PP
12	Yksityiskohta mukulakiveyksen reunasta, lounaaseen.	PP
13	Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, kaakkoon.	PP
14	Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, kaakkoon.	PP
15	Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, lounaaseen.	PP
16	Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, luoteeseen.	PP
17	Mukulakiveystä puhdistettuna kirkon holvikäytävän kohdalla, luoteeseen.	PP
18	Asfalttia ja reunakiviä poistetaan Valtakadun työmaan itäpäässä, lounaaseen.	PP
19	Valtakadun mukulakiviä poistetaan, etelään.	PP
20	Tummaa maata kirkon edustalla, kaakkoon.	PP
21	Tummaa maata kirkon edustalla, kaakkoon.	PP
22	Hiekkaa aletaan poistaa kirkon edustalla, lounaaseen.	PP
23	Tummaa maata Valtakadun alla, länteen.	PP
24	Tummaa maata Valtakadun alla, luoteeseen.	PP
25	Tumman maan leikkaus putkikaivannon kohdalla, kaakkoon.	PP
26	Paksua asfalttia.	PP
27	Yleiskuva myöhemmin purettavasta vanhasta linja-autoasemasta ja sen vierellä olevasta talosta.	PP
28	Pieni palomaa- ja hiililäikkä, koilliseen.	PP
29	Kaivaminen käynnissä kirkon edustalla, länteen.	PP
30	Moreenipohjaa kaivetaan noin 1,5 metrin syvyydessä, luoteeseen.	PP
31	Pohjamaata Valtakadun itäpäässä noin 1,5 metrin syvyydessä, lounaaseen.	PP
32	Kirkkoon menevä kaukolämpöputki kuvan etualalla, lounaaseen.	PP
33	Valtakadun suuntaisesti kulkevan vesiputken kapea kaivanto.	PP
34	Kulmikasta kiveystä, etelään.	JS

35	Kulmikasta kiveystä, etelään.	JS
36	Yleiskuva kaivuvaiheesta 10.7 aamupäivällä, länteen.	JS
37	Tumman maan leikkaus sähkökaapeleita varten jätetyn maakaistan seinämässä, pohjoiseen.	JS
38	Tumman maan leikkaus sähkökaapeleita varten jätetyn maakaistan seinämässä, pohjoiseen.	JS
39	Palomaaläikkä, etelään.	JS
40	Katukiveystä puretaan vanhan linja-autoaseman edustalla, pohjoiseen.	PP
41	Yleiskuva työmaasta 14.7 aamupäivällä, otettu kirkon lehteriltä, luoteeseen.	PP
42	Yleiskuva työmaasta 14.7 aamupäivällä, otettu kirkon lehteriltä, pohjoiseen.	PP
43	Yleiskuva työmaasta 14.7 aamupäivällä, otettu kirkon lehteriltä, länteen.	PP
44	Yleiskuva työmaasta 14.7 aamupäivällä, otettu kirkon lehteriltä, länteen.	PP
45	Bussiopastetaulua nostetaan pois paikaltaan, länteen.	PP
46	Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, koilliseen.	PP
47	Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, luoteeseen.	PP
48	Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, länteen.	PP
49	Yleiskuva valvonnan lopputilanteesta, lounaaseen.	PP

 kaivausalueet
 pintakuorittu alue

LAPPEENRANTA Marianaukio Petro Pesonen 2015		Yleiskartta kaivausalueet 1 ja 2 Pohjakartta asemapiirustus Arkkitehtitoimisto Ovaskainen Oy mk 1:5000	
mitt. Petro Pesonen 2015 digit. Johanna Seppä 2015		Koord.: ERTS-GK28FIN Korkeus: N2000	kartta 1
MUSEOVIRASTO ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT			

